

naci djela i u kojoj ispoljavaju svoju aktivnost. Snagom svoje evokativnosti i izražajnosti oni dočaravaju nosioce mentaliteta sredine i njenog načina života i shvatanja.

Upotreba dijalektizama u upravnom govoru predstavlja leksikološku transpoziciju koja je umjetnički funkcionalna jer je pretežno upotrijebljena u upravnom govoru, tj. u govoru ličnosti djela. Lj. Jonke za takvu upotrebu dijalektizama u umjetničkom djelu kaže: »U pripovjedačkom djelu jasno se razlikuje piščev jezik od jezika njegovih lica koji može sadržavati i individualne i dijalektalne, pa i šatrovačke izraze« (Književni jezik u teoriji i praksi, 1. izd., str. 15).

## O VEZNIKU NAKON ŠTO I PRIJEDLOGU NAKON

Božidar Pavleš

Čitajući nedavno roman Jože Horvata »Ni san ni java« (Naprijed, Zagreb, 1958) naišao sam i na ovu rečenicu: *Ako nije uznemirena poslije hica, divljač ranjena u trbuh brzo legne da olakša boli, i tu obično ugine, pet-šest sati nakon što je pogodena.* (102. str.) Poslije sam, pažljivo čitajući dalje, našao još tri rečenice u kojima dolazi *nakon što*: *Toga si orla ubio – onako usput – vraćajući se jednog jutra u lugarnicu nakon što si lovio jelene.* (114) *Još nekoliko sati nakon što je čovjek prošao prosjekom, divljač to osjeti.* (130) *Nakon što je tu na ribnjaku razgovarao s Nikolom, otišao je skretničar u Lopočevac.* (185)

Kao što vidimo, u svim tim primjerima dvočlani veznički izraz *nakon što* upotrijebljen je kao vremenski veznik. O tome treba svakako reći nekoliko riječi, iako nam u Horvatovim rečenicama na prvi pogled izgleda sve u redu. Uostalom, nije to jedini vremenski veznik s kojim treba biti oprezan: *pošto* se često, nepravilno, upotrebljava u uzročnoj službi mjesto samo u vremenskoj, a u kajkavaca nije dovoljno razvijen osjećaj za različna značenja veznika *dok* i *kad*.

Još je N. Andrić u svome »Braniču« (Zagreb, 1911) nazvao spoj *nakon što* vrlo pogrdno »krparijom«, koja se – zajedno sa sličnim spojem *iza kako* – sve više širi na račun »lijepog i određenog temporalnog veznika *pošto*«. U Maretićevu »Jezičnom savjetniku« (1924. g.) proglašen je veznik *nakon što* pogreškom, te se mjesto njega također preporučuje veznik *pošto*. Ako se o tom pitanju informiramo još i u suvremenim gramatičkim priručnicima, vidjet ćemo da ni u jednome od njih nećemo naći *nakon što* naveden kao vremenski veznik, unatoč tome što je njegovo prodiranje u obični govorni jezik, pa i novinarski, nesumnjivo. Evo nekoliko primjera iz dnevne štampe:

*Nakon što su se slegli zvuci liberijske i jugoslavenske himne, predsjednik Tubman obišao je . . . U parovima su njih dvojica, nakon što su bili finalisti Evropskog prvenstva, zajedno osvojili i naslov najboljih u zemlji . . .* Itd. Uzevši u obzir ono što su nam rekli jezični priručnici, treba da izbjegavamo upotrebu veznika *nakon što*, zamjenjujući ga drugim, pravilnijim vremenskim veznicima: *pošto, kad, čim . . .* Dakle, mjesto nepravilnog *nakon što su se slegli zvuci* reći ćemo i napisati pravilno: *pošto su se slegli zvuci*. Isto vrijedi i za gore citirane rečenice iz romana »Ni san ni java«. Navest ću ovdje i to da *nakon što* nisam našao ni jedanput upotrijebljen u zbirci »Pripovijetke« V. Kaleba (MH, Zgb, 1951) kao ni u »Povratku Filipa Latinovicza« M. Krleže, iako u oba djela postoji čitav niz rečenica u kojima je upotreba *nakon što* moguća.

No, s druge strane, nepravедno se zapostavlja sâm prijedlog *nakon*, valjda zato što je kompromitiran i žigosan u spoju *nakon što*. Nešto češće upotrebljava se taj prijedlog u novinskim napisima, naročito onima o sportu (*nakon utakmice* i sl.), a prilično često čujemo ga u običnom govornom jeziku, gdje živi i u obliku *nakom* (neknjiževnom, nastalom vjerojatno razjednačivanjem dvostrukoga *n*). No u ozbiljnijem književnom jeziku, u pisanim tekstovima, taj se prijedlog upotrebljava zaista rijetko, tek tu i tamo, a mjesto njega dolaze različne bliskoznačne zamjene: *poslije, iza, po, za (poslije hica, iza kiše, po vjeridbi, za deset godina)*. U »Povratku F. Latinovicza« gotovo ga i nema (3 puta); u Horvatu romanu »Ni san ni java« dolazi samo 16 puta, a u »Pripovijetkama« V. Kaleba nalazimo ga – u ukupno 27 pripovijedaka – 40 puta. (U samo jednoj pripovijetki te zbirke, u »Prosjaku«, prilog *onda* upotrijebljen je čak 22 puta!) Doduše, i u upotrebi prijedloga *nakon* može se pogriješiti, ali rjeđe. U Broz–Ivekovićevu »Rječniku hrvatskoga jezika« nalazimo ovo tumačenje o upotrebi prijedloga *nakon*: »S prijedlogom ovim riječ u drugom padežu pokazuje da što biva onda kada prođe vrijeme koje sama znači . . .« Navode se i primjeri: *nakon boja kopljem u trnje; nakon nekoliko dana; nakon sebe spomen ostaviti* i drugi. I najnovija normativna gramatika našega jezika (autori: Brabec–Hraste–Živković) dopušta nam upotrebu prijedloga *nakon* navodeći ga među složenim prijedlozima koji se slažu s genitivom (na žalost, bez ikakvih napomena o upotrebi).

Dakle, prijedlog *nakon* smijemo upotrebljavati, ali pri tome ne treba zaboraviti citirano upozorenje iz Broz–Ivekovićeve »Rječnika«: samo u *vremenskom* ili *temporalnom* značenju (*nakon boja* znači: *pošto je završio boj*). Prema tome, nepravilni su oni izrazi u kojima taj prijedlog s imenicom ili zamjenicom u genitivu ima *mjesno (lokalno)* značenje, kao u ovim primjerima koji se ponekad mogu čuti: *nakon grada prostrla se polja i livade; nakon Pitomače počinje Slavonija . . .* Pravilnom zamjenom prijedloga *nakon* u tim slučajevima služi prijedlog *iza*: *iza grada, iza Pitomače . . .*

Zapostavljanje, bezrazložno, prijedloga *nakon* i njegovo zamjenjivanje drugim, bliskoznačnim prijedlozima (*poslije, iza, po, za*) lišava jezik, a time i stil, jedne semantičke nijanse. Naime, taj prijedlog sadrži u sebi značenje neposrednosti (vremenske) zbivanja jedne radnje za drugom. Tako izraz *nakon boja* znači: *odmah, neposredno poslije boja*. To zato što je *nakon* kao prijedlog složen od prijedloga *na* i riječi *kon*, koja najprije, kao imenica, znači *konac, kraj*, a poslije postaje i prijedlog (doživjevši još i promjenu u *kod*, i to analogijom prema prijedlozima *nad, pred, pod*, koji glas *d* na kraju imaju »od pamtivijeka«, kako nam to objašnjava T. Maretić u svojoj »Gramatici«). Prema tome, *nakon* treba da znači da se *na konac, kraj* jedne radnje nastavlja odmah druga. A prijedlog *poslije*, koji se javlja najčešćom zamjenom prijedloga *nakon*, nema toga značenja vremenske neposrednosti u zbivanju dvaju događaja ili dviju radnji, već označava sve što slijedi (posljeduje), bez obzira na vremenski razmak. Mislim da je slično i s prijedlozima *prije, pred, uoči*, koji se upotrebljavaju za kazivanje onoga što se događa prije nečeg drugog: ako želimo istaći vremensku bliskost, neposrednost, upotrijebit ćemo prijedloge *pred* i *uoči* mjesto preširokog po značenju *prije* (usp.: *prije rata – pred rat – uoči rata*), zbog čega onda nije baš sretan spoj *davno pred maturom* što ga nalazimo u V. Kaleba (»U stakleniku«). Dakle, može se »kopljem u trnje« i *nakon boja* i *poslije boja*, ali što ćemo od toga upotrijebiti, zavisi od onoga što želimo izreći; ako želimo istaći neposrednost, tj. *odmah pošto je završio boj*, poslužiti ćemo se prijedlogom *nakon* (uz koji mogu doći i druge riječi koje tu neposrednost još više ističu: *odmah nakon boja* i sl.). U takvom osvjetljenju prijedlog *nakon* ima ne samo pravo građanstva nego i svoje posebno mjesto u našem jeziku.

## O TREĆOJ VARIJANTI HRVATSKOSRPSKOG KNJIŽEVNOG JEZIKA

*Mate Hraste*

Na Petom kongresu jugoslavenskih slavista u Sarajevu, održanom od 13. do 17. rujna 1965. godine, izneseno je mišljenje sa srpske i sa hrvatske strane da hrvatskosrpski književni jezik ima dvije varijante: istočnu (beogradsku, srpsku) i zapadnu (zagrebačku, hrvatsku). S tim se mišljenjem nisu lako mogli pomiriti mnogi učesnici kongresa, ali je konačno to mišljenje primljeno kao činjenica. Neki su koreferenti s hrvatske i sa srpske strane govorili i o trećoj varijanti hrvatskosrpskog književnog jezika: bosanskohercegovačkoj. To mišljenje osobito su isticali i branili učesnici kongresa iz Bosne i Hercegovine. Ja sam govorio o njoj i o sjeveroistočnoj varijanti s glavnim središtem